

Startnotitie

Visitatie-experiment 'De kracht van het lokale woonnetwerk'

7 maart 2018

Visitatie in ontwikkeling

Om de toegevoegde waarde van visitatie voor corporaties, belanghebbenden en de samenleving als geheel te vergroten wil SVWN, samen met andere betrokkenen, vernieuwingen in dit instrument van maatschappelijk verantwoord en leren beproeven.

Met de (goede) ervaringen uit het visitatie-experiment 'Vernieuwing maatschappelijk gesprek' (gestart in april 2017) wil SVWN meer gebruikmaken van het experiment als ontwikkelaanpak. Om te onderzoeken hoe ideeën en suggesties in de praktijk uitpakken (en nieuwe praktijken te ontwikkelen), wil SVWN de komende tijd een aantal 'aangepaste visitaties' uitvoeren waarin (beoordeling van) het lokale woonnetwerk een duidelijke plek krijgt. Daarom starten we het visitatie-experiment 'de kracht van het lokale woonnetwerk'.

Een experiment met bijzondere aandacht voor het lokale woonnetwerk sluit goed aan bij gedachten die al wat langer over de ontwikkeling van visitatie bestaan. Die ontwikkeling is te duiden als 'vermaatschappelijking van visitatie', met als elementen:

- meer nog dan nu het geval is in visitatie zicht bieden op maatschappelijke waarde en opbrengsten (outcome) in plaats van (alleen) op maatschappelijke prestaties (output);
- in visitatie ook de rol en bijdrage van andere partijen dan (alleen) corporaties in het volkshuisvestelijk presteren en functioneren kunnen benoemen (en beoordelen);
- het lerend vermogen van visitatie te versterken van een leren alleen voor/door corporaties (*organisational learning*) naar een leren voor/door het netwerk ('netwerk- of maatschappelijk leren');
- de rol van (partijen in het) netwerk in het visitatieproces te versterken.

In algemene zin gaat het hierbij om het versterken van het maatschappelijk karakter van visitatie: beoordeling maatschappelijke waarde (public value) en maatschappelijke (externe) governance, oriëntatie op het lokale maatschappelijke netwerk en belanghebbenden in een leefwereld en vergroten van de waarde van visitatie voor belanghebbenden en de samenleving als geheel. En daarmee tevens minder aandacht in visitatie voor het interne en financiële functioneren van corporaties, mede gezien de doublures met de inzet van Aw en WSW.

Deze startnotitie benoemt de achtergronden en het doel van het nieuwe visitatie-experiment 'De kracht van het lokale woonnetwerk', met eerste gedachten over mogelijke variaties binnen het experiment, opzet en aanpak van het experiment; en wil woningcorporaties – en hun partners – enthousiasmeren om mee te experimenteren.

Visitatie-experiment 'de kracht van het lokale woonnetwerk'

Het visitatie-experiment 'de kracht van het lokale woonnetwerk' past naadloos in de beoogde vermaatschappelijking van visitatie. In dit nieuwe experiment willen we het lokale woonnetwerk meer centraal stellen en zo bezien of hiermee de toegevoegde waarde van visitatie voor corporaties, partners en samenleving vergroot kan worden.

Achtergronden van het experiment

Deze netwerkoriëntatie in visitatie wordt mede ingegeven door de Woningwet, waarin vanaf 2015 het tripartite lokale woonnetwerk van gemeente, huurdersorganisatie en corporatie uitgangspunt vormt voor volkshuisvestelijk presteren, verankerd in prestatieafspraken. Maar ook actuele ontwikkelingen in de maatschappelijke praktijk van corporaties inspireren de netwerkoriëntatie. Want, om van waarde te zijn voor bewoners is het in het woondomein - en vooral op het snijvlak met aanpalende domeinen als welzijn, zorg en leefbaarheid - meer dan ooit noodzakelijk voor partijen om samen te werken. Zeker waar het gaat om complexe maatschappelijke vraagstukken is gecombineerde beleidsvorming en inzet van meerdere partijen in ketens en netwerken nodig. Alleen zo kunnen lastige problemen effectief te lijf worden gegaan en kan maatschappelijke waarde worden gecreëerd die volkshuisvesting in enge zin te boven gaan.

Ook vanuit de visitatiepraktijk van de afgelopen jaren kan een netwerkoriëntatie in visitatie worden gemotiveerd. Regelmatig blijkt tijdens visitaties dat het functioneren van andere partijen medebepalend was voor het presteren van corporaties en vice versa. Daarbij was het tot op heden geen thema om het functioneren van (andere partijen in) het lokale netwerk te bespreken, laat staan te beoordelen. In het nieuwe experiment wordt dit nu wel beproefd.

Tenslotte kan ook in theorie en wetenschap steun worden gevonden voor de netwerkoriëntatie. Zoals in de psychoanalytische notie dat nieuwe vormen van autoriteit (dat wil zeggen een gezaghebbenden normstelling en gezaghebbend handelen) te vinden zijn in het netwerk waarvan een persoon of organisatie deel uitmaakt (zie o.m. Paul Verhaeghe). Met andere woorden, het lokale woonnetwerk is dan maatgevend om het presteren van de leden ervan te beoordelen. Voorts zijn er inzichten vanuit de (maatschappelijke) bestuurs- en bedrijfskunde die wijzen op nieuwe wegen voor maatschappelijk verantwoorden, waarin het horizontale lokale netwerk en de gezamenlijk gegenereerde maatschappelijke waarde (public value) centraal staan (zie o.m. Martijn van der Steen). En ook de beleidswetenschappelijke theorie over beleidsnetwerken, belangrijk in beleidsvorming én uitvoeringspraktijk (zie o.m. Patrick Kenis; De Bruijn & Ten Heuvelhof; Klijn en Koppenjan). Overigens bieden dezelfde (maatschappelijke) bestuurs- en bedrijfskunde naast boeiende inzichten ook handvatten voor beoordeling van het functioneren van netwerken, te benutten in het experiment.

Variaties op het thema netwerkoriëntatie

Kortom, een visitatie-experiment 'de kracht van het lokale woonnetwerk' kan vanuit verschillende achtergronden in praktijk en theorie worden gemotiveerd en geïnspireerd. Deze meervoudige achtergrond heeft ook implicaties voor de benadering en opzet van het experiment. Er zijn dan ook meerdere variaties op het thema 'de kracht van het lokale woonnetwerk', te weten:

1. **het lokale woonnetwerk als autoriteit** (netwerk als beoordelaar)
Beoordeling van het presteren van de corporatie vanuit het perspectief van en door het lokale woonnetwerk. Het is de gezamenlijkheid van het woonnetwerk die de prestaties van

de corporatie (en/of van alle betrokken partijen c.q. van het netwerk als geheel) beoordeelt vanuit de gezamenlijke normen van het lokale woonnetwerk. Een dergelijk 'Presteren volgens Netwerk' veronderstelt een dialoog tussen partijen in het netwerk die tot een gedeelde normstelling en beoordeling leidt

2. **de corporatie in het lokale woonnetwerk** (corporatie in netwerk als object)

Hier wordt de corporatie (door de visitatiecommissie en/of door het lokale netwerk) beoordeeld als onderdeel van het lokale woonnetwerk. Dit veronderstelt een goed zicht op het lokale netwerk, de gezamenlijk nagestreefde en gerealiseerde maatschappelijke waarde en op de bijdrage van de corporatie daarin

3. **de maatschappelijke waarde en kracht van het lokale woonnetwerk** (netwerk en maatschappelijke waarde als object)

Hier is de focus op het lokale woonnetwerk en de gezamenlijk door het lokale woonnetwerk gerealiseerde maatschappelijke waarde. Dit veronderstelt een goed zicht op het lokale woonnetwerk en diverse ketens vanuit diverse maatschappelijke (volkshuisvestelijke) waarden, zoals op het gebied van duurzaamheid, armoede, huisvesting kwetsbare groepen, leefbaarheid en wonen en zorg.

Bij deze experimentlijnen (in het bijzonder 1 en 3) kan het lokale woonnetwerk mentaal als 'eigenaar' van visitatie wordt beschouwd; en beproefd. Daarin krijgt het lokale woonnetwerk invloed (regie) op het visitatieproces. Dat kan ook een voorwaarde voor partijen zijn om zich te laten beoordelen.

Voorts kunnen de hierboven genoemde variaties afzonderlijk in een lokaal experiment worden beproefd, maar ook zijn combinaties ervan denkbaar binnen één lokaal experiment. In de inspiratiebijeenkomst kan een en ander nader worden verkend, verrijkt en vormgegeven.

Ten behoeve van het experiment zal een praktisch-hanteerbaar én theoretisch-deugdelijk model voor netwerkonderzoek en – beoordeling worden ontworpen.

Het visitatie-experiment 'de kracht van het lokale woonnetwerk' in stappen

Binnen het experiment onderscheiden we de volgende stappen:

Stap 1: Inspiratiebijeenkomst

We organiseren op een bijeenkomst met corporaties, een aantal ervaren visitatoren en met de Begeleidingscommissie van het experiment. Het doel van deze bijeenkomst is om ideeën en nieuwe mogelijkheden met elkaar te verkennen en om belangstelling voor deelname aan het experiment te bevorderen en concretiseren.

We nodigen daarom corporaties uit die in 2018 gevisiteerd moeten worden en/of die geïnteresseerd zijn in de pilot c.q. voorgestelde vernieuwing. Daarnaast zal ook de input en betrokkenheid van ervaren visitatoren van grote toegevoegde waarde zijn. Met de aanwezigheid en inbreng van de breed samengestelde Begeleidingscommissie hebben we ook het perspectief van belanghebbenden en de samenleving als geheel aan tafel.

Beoogd resultaat van de bijeenkomst: een (aantal) uitwerking(en) van het experiment met, door corporaties en visitatoren gedragen, ontwikkelrichtingen of varianten die kunnen worden opgepakt, alsmede een 'model/instrument' voor netwerkonderzoek en -beoordeling. En, uiteraard, voldoende (kandidaat-)deelnemers aan het experiment.

Stap 2: Selectie en start experiment-visitaties

Na de inspiratiebijeenkomst gaan corporaties en visitatiebureaus vervolgens onderling het selectieproces in en stemmen samen het visitatieproces af. Dit is in feite net zoals reguliere visitatieprocessen starten. De corporaties doorlopen individueel het proces.

Corporaties en visitatoren dienen vervolgens, aan de hand van een daartoe door SVWN beschikbaar gestelde handreiking, een concreet experimentvoorstel in bij SVWN. SVWN toetst voorafgaand aan de feitelijke start van de visitatie of de te beproeven vernieuwing deelname aan het experiment rechtvaardigt (experimentwaardig) en tevens of sprake is van een volwaardige visitatie.

Stap 3: Tijdens de experiment-visitatie: 'vinger aan de pols'

Het visitatietraject wordt uitgevoerd zoals de corporatie en het bureau dat hebben afgesproken, met bijzondere aandacht voor de experiment-aspecten. SVWN blijft gedurende het traject op de achtergrond, maar zal het proces actief observeren om te registreren wat er gebeurt, wat de dynamiek is en om te constateren hoe innovatieve 'methoden' in praktijk werken en doorwerken. De experimentbegeleider zal deze rol op zich nemen, gevoed door informatie van de deelnemers.

Stap 4: Evaluatie van de pilots. Wat heeft het opgeleverd?

Het is van belang dat we optimaal van de experimenten leren. Daarom vindt er aan het eind van het experiment een evaluatie plaats. SVWN stelt voor de betrokken experimentdeelnemers een handreiking voor evaluatie van hun lokale experiment op.

Het experiment zal in de eerste helft van 2019 worden afgesloten met conclusies en mogelijke aanknopingspunten voor ontwikkeling van visitatie.

Experimentcondities en -faciliteiten

Voor de deelnemers aan het experiment geldt een aantal condities en faciliteiten, zoals:

- SVWN biedt handreikingen voor indiening van het experimentvoorstel en voor evaluatie;
- SVWN stelt een experimentbegeleider beschikbaar die elk lokaal visitatie-experiment actief volgt en bevordert;
- SVWN organiseert ten minste twee bijeenkomsten waarin diverse deelnemers hun inzichten en ervaringen kunnen uitwisselen;
- SVWN heeft een begeleidingscommissie ingesteld om het experiment te voeden en de uitkomsten te duiden;
- SVWN zorgt voor regelmatige communicatie over het visitatie-experiment;
- Deelname aan het experiment leidt tot meer aandacht en inzet op de beoogde vernieuwing. Als compensatie – mede gezien de verwachte ontwikkeling van visitatie – is minder inzet nodig op interne governance en financiën (voortbouwen op informatie van met name Aw en WSW indien beschikbaar)
- partijen nemen deel binnen de bedoeling en contouren van het experiment – toets op experimentwaardigheid en volwaardigheid - en stellen hun observaties en suggesties, geordend en vrijelijk ter beschikking voor uitwisseling en voor ontwikkeling van visitatie;
- deelname aan het experiment mag in elk geval niet leiden tot 'nadelen' of 'problemen' voor de deelnemende partijen. SVWN spant zich daartoe in waar nodig.

Hiermee hoopt SVWN deelnemers aan het experiment te faciliteren en ontzorgen. Het spreekt voor zich dat partijen met elkaar in overleg treden als dat nodig is voor het slagen van het experiment.